

átmentő

A VÉSZFÉK

amit Kárujjal megbillegtetünk s a n őihőgyekről levonók a konzokvencziákat

Hát hogy vannak, no?! Hogy vannak? Kélnődnak-e sokat ebbe a keserves életbe? Igen-e no? Jaj, hogyne kélnődnának, hogyne kélnődnának!... Hogyne nyavajogna az ember, mikor még a csóré bőrit es lemejjesz-tiki rólla evel a rengeteg adóval, drágasággal s minden a sujjal!? Semmit se csináj, csak tőpjél s lépjél s mán azt es pénzéd bánya! Met né:

Tennap ijenkor még háromszáz pengő vót a kebelembesongojgatva s esment háromszáz a Kárujéba (mámindt a Bédabel Kárujéba, ha hírit hallották a sógoromnak). Esszesen haccáz pengővel indulánk neki Kánakról Pestnek s met hallgassák meg, mire a Nyugutira béromlottunk... egy krajcár nem sok, annyi se marada! Pedig harmadikba jöttünk. Met úgy számtitók, hogy a második osztáj semmivel sem érkezik hamarébb, mindt a harmadik s még kétannyiba kerül. Hát ki bolond kéccerest fi zetni egy útét?! A máji viszonyokba!

No mű osztán nem! Megvátók tisztességgel a harmadikot s feltelepedénk. Az átalvet önköt fel a pócra s mű bé a szegeletbe s a dohánt elé s szivarazgatánk s töpdösgeténk. A vonat pediglen nekiereszkedek. Úgy suhattak el mellettünk a telegráncsos bor-nák1, mindt a tulupili!

Elig menyünk vaj három küzsdeg állomásocskát... eccer csak megtaszít Káruj a könyöki-

vel s pislant vaj kettőt átellenbe... s aszongya nekem, hogy:

– Te Dani te – aszongya – netene!

– Hinnye – mondom – nonono!

S odatekémentek.

Hát hallgassák meg lelke! A szembevaló üllőhejre éppen akkor telepedék meg nagybegyesen egy igen-igen dörgedelmes nagy nőihőgy.

Gondojanak el magiknak egy teméntelen nagy halmazállapotot, amejiknek veres vót a teteje, mindt a bazsarózsa... s ojan fájintosan kidomborodott neki az... egyénisége... a beszéggibe... ahogy szót vátott szomszéggyával... hogy mán a legesső tekintetre, akarom mondani a legesső hallomásra es csudálatba ejté az embert!

A második tekintetre mán pedergettem a bajusszomot es...

A harmadik tekintetre pediglen mán gondolám magamba, hogy nonono Dani, nonono...! – No sógor – aszongya Káruj – mit szóllasz hezza?

– Hát – mondom – szép fejlemén, asszonba ijét még nem láttam.

– Mibe? – aszongya.

– Asszonba – mondom –, fehérnépbe. Hát nem arról beszélsz?

– Sujt, hogy megegye – aszongya –, nem a fehérnépet mutatom te bolond! Nézd meg – aszongya –, mi van ott a feje felett?! Azt a vasúti szerkezetet, ne!

– Noteno – mondom – hallám! S oda pislanték.

S met hajjanak ide! A harmadik osztájos kuplé ódalán, a dörgedelmes nőihőgy feje felett, egy küzsdeg bizgettyüre, tiszta csupa vas betükkal ki vót írva, hogy:

„Hezzanyólni s megbizgetni a törvény erejinél fogvást tilalmas!”

– No ládd-e sógor – aszongya Káruj –, én ezt mán egy fertáj órája olvasgatom s furt azon töröm – aszongya – az eszmélete-met, hogy vajon a magyarállamvasút, ha mán előre tulta, hogy tilalmas a bizgetése... akkor minnek csináltatta? Métt verte kőcsésgbe magát? Vaj pediglen – aszongya –, ha mán létrehozták s a kőcsésg megvót... akkor mi a sújétt tithatták bé a bizgetésit?!

– Hát – mondom –, ha kéváncsi vagy reja, eriggy oda s rándicsd meg – mondom –, poróbájjuk ki a szerkezetet. Hátha rejajövünk a rejtelmire.

– Hinnye – aszongya – be jól beszélsz te Dani! – aszongya. – Igasságod vagyon – aszongya. – Tiszta csupa szent igazad vagyon!

S aval mán fel es állott a hej-jiről Káruj s a markát megtöpé! S megkapá hirtelen a bütejit a veszedelemféknek s ránditta rajta egyet erre, s egyet vissza... s mikor másodlagosan es megbillegtené, hát eccerre csak döccen egy nagyot a vonat... a dörgedelmes nőihőgy bésuvad a pad alá, a pakét a pócról reja s Káruj a pakétra s én Kárujra s az éveg ablak bé!!!

– Hinnye lelke jóistenem, netene! – gondoltam magamba.

S hát hallom, hogy csitorog az ajtó s bé a kalauz s káromkodik igen-igen, hogy ki mozgatta meg a veszedelemfékét?!

– Jaj – mondom – lelke kalajuz ur, rossz neve ne vegye, műk lettünk vóna bátorok – mondom – a sógorommal, de éppeg csak egy cseppcskét mozdítottuk

meg a bütejit s azt es csak azétt, met a következményivel akaránk tisztába jóni.

– No – aszongya a kalajuz – én tisztába hozom magikot a következményivel! Ezenvel a törvény nevide kéccáz pengőt lefizetnek.

– Mennyit? – mondom.

– Kéccázat – aszongya.

– Hinnye – mondom –, hogy a rágoráksuj míg a világ furtonoson csak vészféket egyék... ezt megtevők, sógor!

– Ezt meg – aszongya Káruj – de még szerencse, hogy harmadik osztáj! Met a másodikba kéccerannyi vóna biztoson!

Lepengető a kéccáz pengőt s a kalajuz ki s a vonatot nekiereszté esment...

Eccer csak lássuk lelke, hogy a dörgedelmes nőihőgy es ki-üti a fejbütejit a pad alól... körülhordozza a perspektévát a hejjségbe... s ereszkedni kezd kifelé... s mind küjjebb-küjjebb s fejjebb-fejjebb... s eccerre csak megbillen valamiletteképpen a széjje-hossza... s úgy, ahogy vót, az egész ákusztikájával visszahéppent a szegeletbe!

Káruj e'kacagá magát s ejsze tám én es.

A nőihőgyet pedig elönté hirtelen a méreg s nagy rikácsolással tenni kezdé Kárujt s engem s a kalajuzt s a kormányt s a minyiszterelneket s a vészféket s a vasutat s mindent, amire csak rejafacsarodhaték a nyelve.

– Hinnye – aszongya Káruj – te Dani – aszongya – el kénék hallgattatni valamiletteképpen ezt a fehérnépet, met ha nem egyéb, még meghibádzik az eszméletünk a rikácsolásától.

– Mán – mondom – lelke sógor, ez úgy nekilendüle – mondom – hogy eisze szép szóval nemigen tuggyuk lecsillapítani. Legfejjebb – mondom – csak egyetlenegy megódás lehetne: meg kéne jeszteni valamivel – mondom – s mán tudom es, hogy mivel! Idehallgass – mondom. –

Hosszu Zoltán (Dani bá)

Most mán úgy es megfizettük a temérdek pézt ezétt a ribanc veszedelemfékétt, hát legalább valami hasznát es lássuk a kőccség után: eriggy oda – mondom – s bizgesd meg mégeccer!

S met lelke, Káruj fel es szókék s a markát meg, s neki!

S abba a szempicbe mán billegteté es a bütejit.

Lelke teremtő édes Jóistenem!

Esment döccen egy nagyot a vonat... a dörgedelmes nőihőgy esmén bé a pad alá... s a pakét a pócról reja s Káruj a pakétra s én Kárujra s a kalajuz bé!

– No – gondolám magamba – szerussz világ!

Az essőbbenni kőccségnek a háromszorossát róttá ki rejánk a hengér kalajuz s még örvendhetünk, hogy életbe hagyott! Egy árva krajcár nem sok, annyi sem maradt a bugyillárisunkba.

De hát mi a sujt csinájjon az ember?! A törvény törvén! Úgy vagyunk véllé, mindt az asszonnyal: legjobb, ha nem ellenkezik az ember!

De azétt a nagy kőccségből az az egy hasznunk mégés csak megvót, hogy a dörgedelmes nőihőgybe a kecceres jeccségtől úgy belérekett a szóllam, hogy amíg a Nyuguti pájjaudvarra bé nem romlottunk, még csak a léleketvételit s a szusszanását sem vótunk képesek kivenni.

Most pediglen imé ezenvel felszóllított minden szenvedő férfit, akinek veszedős természetű felesége vagyon, egyszóval minden házas embert, hogy fogjunk essze s bizzuk meg közösen valaméj életrevaló pesti mérnekembert a késérletekkel: – hátha fel tudnák találni a családi vészféket? E' vóna osztán az igazi nagy világmegvátása! Szükség esettyibe az ember csak megbillegtené a szerkezet bütejit... s az asszonba belérekészené a hanghullámokat!

De ettől még meszecke vagyon a teknika.

DR. HOSSZU ZOLTÁN(Kálnok, Sepsiszek, 1897 - ?). Szege-den szerzett jogi doktorátust. Ezután színészi pályára lépett, 1926-ban a Nemzeti Színház tagja. Számos filmben játszott kitérő sikerrel, de a legmaradandóbbat a Dani bá néven elhíresült, mesélő székely bácsi alakjával alkotta. A második világháború alatt a Frontszínházzal a hadszínteret járja Ukrajnában, ahol 1944-ben állítólag eltűnik.

NAIVSÁG ÉS FURFANG A SZÉKELYEKNÉL

Amikor Dani bá történeteit olvasom, szinte látom és hallom őt és Bédabel Kárujt, az ízeseen beszélő, csavaros eszű két sógort, amint időnként ki-kiruccannak kicsiny falujukból a „nagyvilágba”, mely esetükben csak egy másik falut vagy várost jelent, s ahol elképesztő kalandokba keverednek.

Önmagukról és a történet többi szereplőjéről is erős képszerűséggel beszélnek, a megtörténeteket láttatva mondják el. A nyelvjárásuk tájszavain túl gondolkodásmódjuk is különleges: a paraszti világból előjövő emberek humoros, tréfás előadásmódja a székely észjárás alapul. Ilyenkor átmelegszik a szívem, ott-hon vagyok velük Székelyföldön, látom a mozdulataikat, hallom

a szavaikat, értem a gondolataikat. Ahogy ártatlan, gyermeki naivsággal, kíváncsisággal csodálkoznak rá a számukra még ismeretlen dolgokra, tárgyakra, emberekre, helyzetekre.

Természetesen a népi humor a kárpát-medencei magyarság más közösségeiben is létezik, de ez a háttérben megbúvó, talán kissé naivnak nevezhető furfang, hangulatteremtő képesség alapvetően a székelyekre jellemző. És nem máától-tegnaptól: székely fortélynak nevezte a furfang és a naivság együttes megjelenítését Baranyai Decsi János tősgyökeres magyar szólásokot bemutató és értelmező könyvében (Adagiorum Graeco-Latino-Ungaricorum Chiliades quinque, azaz „Ötezer görög-latin-magyar

szólás gyűjteménye”. Bártfa, Klob Nyomda, 1598).

Dani bá szövegei átmentik korunkba a régen oly természetes,

szinte érintetlen székely nyelvezetet, ráirányítják az olvasó figyelmét a székely tájszavakra. A senki más által nem használt és talán nem is egészen értett, sajátos ízű székely beszéd őrzésére ösztönöznek, szavak nélkül figyelmeztetnek, hogy ez megóvándó, különleges örökségünk.

A Vészfék című elbeszélésben, a „harmadik osztájoskuplé”-ban észtornára kerül sor. Gondolom azért, mert a székely ember más-képp nem igazán tud beszélgetni, és véleménye szerint más-képp nem is lehet. A tanulságot az író példabeszédben összegzi: „De hát mi a sujt csinájjon az ember?! A törvény törvén! Úgy vagyunk véllé, mindt az asszonnyal: legjobb, ha nem ellenkezik az ember!”

Hosszu Enikő

Utána pedig következik a székely családi állapotok (tudniillik a férfi a százados, ám az asszony az ezredes) megváltoztatásáról szóló fantáziálás a családi vészfékről: „Most pediglen imé ezenvel felszóllított minden szenvedő férfit, akinek veszedős természetű felesége vagyon, egyszóval minden házas embert, hogy fogjunk essze s bizzuk meg közösen valaméj életrevaló pesti mérnekembert a késérletekkel: – hátha fel tudnák találni a családi vészféket? E' vóna osztán az igazi nagy világmegvátása! Szükség esettyibe az ember csak megbillegtené a szerkezet bütejit... s az asszonba belérekészené a hanghullámokat!”

Na erre mondja a székely asszony, hogy álmodik a nyomor...